

Är du redo att öppna ditt hem för ett barn från Bosnien?

■ Gör vi tillräckligt för krigens barn, i dag? Den frågan plågar oss litet till mans och knappast är det någon som med gott samvete kan besvara den jakande.

Frågan plågar Lilli Fröberg, som själv var krigsbarn för över femtio år sedan; och den plågar Eila Räsänen, som har doktorerat på de psykosociala effekterna av krigsbarnens separation från sina mammor.

— Visst är det bra med matpaket, säger Räsänen, men mat kan inte uppväga den skräck och den fasa som präglar livet för de barn som lever mitt i kriget.

— Det räcker inte med att skicka matpaket, vi måste hitta på något sätt att få hit barnen!

Både Fröberg och Räsänen vet — den ena av personlig erfarenhet, den andra på vetenskapliga grunder — att det inte nödvändigtvis är illa för ett barn att vara "krigsbarn"; att en separationsperiod i barndomen inte priori betyder sämre förutsättningar för människan att klara av sitt liv.

Att skiljas från sin mamma är inte det värsta som kan hända ett litet barn; inte om barnet får vara hos en kärleksfull familj som förstår att alltid framhålla att separationen är temporär, att mamma väntar där hemma och att barnet skall åka hem så snart skjutandet upphör. Och det går att förbereda barnet på hemkomsten, så att de kulturella skillnaderna inte blir alltför kämpiga.

Våld är värre

— Våld kan vara ännu mera traumatiskt för ett litet barn än att skiljas från sin mor, konstaterar Eila Räsänen, professor i barnpsykiatri vid Kuopio universitet.

Då talar hon om det våld som till exempel Bosniens barn lever i: bomber, krypskyttar, anhöriga som skjuts ihjäl, en ständig skräck, och dessutom en ständig hunger.

— Det är fruktansvärt att små barn måste leva under sådana förhållanden, och att vi sitter här med händerna i kors och vojor oss, utbrister Eila Räsänen.

Hon talar om dubbelmoral, och avser vårt sätt att skylla handlingsförlamningen på att det skulle vara så illa för barnen att skiljas från sina mödrar. Den finländska krigsbarnserfarenheten visar tvärtom att det inte finns något klart samband mellan traumatiska upplevelser i barndomen och de fysiska, psykiska och sociala problem en individ kan ha som vuxen.

Kärlek och trygghet

Lilli Fröberg, martha och lanthusmor i

□ Krigsbarnens mödrar gjorde rätt då de skickade oss till Sverige, säger Lilli Fröberg, själv krigsbarn med lyckliga minnen av sin Sverigefamilj.

Sjundeå, är angelägen om att bekräfta Räsänens slutsatser — och upprörd över den rikssvenska forskaren Lillemor Lagnebros negativa slutsatser. Lagnebro har på basen av intervjuer med 58 krigsbarn, vilka alla av en eller annan orsak kom att stanna i Sverige, formulerat ett dråpande slutomdöme:

"(Men) det bästa skulle ha varit att försöka hjälpa familjer hemma i Finland så att barnen inte hade behövt resa ifrån sina föräldrar, sin sociala miljö, sin kultur eller sitt språk. Också om det pågår krig runt omkring har barnen sina släktingar, sin trygghet, sina rötter förankrade i sitt hem och de kan dela sin rädsla med familjen."

— Man betonar i alltför hög grad allt som togs ifrån oss, invänder Lilli Fröberg.

— Men man glömmer bort vad som gavs oss i stället. Vi fick en massa kärlek, omsorg, trygghet, ny gemenskap och i de flesta fall ett nytt språk. Vi fick också pappor, vilket de som stannade här — och vi under den tid vi var i Finland — nog var utan i årtal!

— All den godhet som kom oss till del kan bara inte ha gått till spillo, konstaterar Lilli Fröberg, född 1938, som vistades hos "Pappa Nils" och "Mamma Jenny" i Frånsta i Medelpad i två repriser under åren 1942-45.

Hon har själv skrivit ner sina tankar om krigsbarnserfarenheten:

"Tack och lov är barnen här i världen de verkliga överlevarna och de mest flexibla av alla mänskliga varelser. Språket kom, efter vissa problem, tillbaka när vi kom hem igen — varefter vi hade två språk. Familjen här hemma tog emot oss och efter en anpassningstid kom vi in i rollerna igen, tryggheten och överlevnadsmöjligheterna kom, fastän långsamt, tillbaka till de finländska familjerna. Kvar hade vi en varm kontakt med våra svenska släktingar i årtionden, dubbla familjer, dubbel omsorg, två länders kulturer, förvisning om att det finns en värld ytterom hemmets väggar, en viss självständighetsprocess i ett tidigt skede och kanske ett öppnare sinne för dagens flyktingfråga i världen; kanske vi rentav var den tidens flyktingar?"

Barndomens gissel

Lilli Fröberg menar att anpassningssvårigheterna vid återkomsten till Finland inte bevisar att själva krigsbarnoperationen skulle ha varit förfelad, eller att krigsbarnens mödrar skulle ha fattat "fel" beslut.

"Vad gick egentligen smärtfritt i vårt land under den senare hälften av 40-talet? Kriget var vår barndoms gissel, 'detta oändliga vanvet' som en soldat kallade det och som är verklighet för allför många barn i dagens värld. Männe vi ändå inte hade det bättre (i Sverige, red. anm.) än de barn vars sorgna och förtvivlade ögon vi möter i våra vardagsrum varje kväll. De som ser sin familj utplånas och som lever i dag utan tillräcklig näring, utan hälso- och sjukvård, utan undervisning, utan normal trygghet mitt i Europa anno 1995."

— De som för fram de negativa sidorna

i krigsbarnoperationen säger ofta att upplevelserna är svåra att glömma, säger Lilli Fröberg vidare.

— Jag tror inte att det ens är meningen att vi skall glömma vad vi har upplevt. Vi skall lära oss att hitta det positiva och realistiska i frågan. Dagens välfärdssamhälle har inte rätt att döma handlingar som utfördes under krigsförhållanden.

— Också våra mammor visste nog vad vi alla vet: att alla barn genom tiderna har mått bäst av att få bo i fredliga förhållanden tillsammans med sina närmaste anhöriga. Men världen tillåter inte alltid detta, och våra mammor handlade som de trodde att var bäst för oss barn.

Inte livsavgörande

Eila Räsänens Kuopio-baserade undersökning är mera omfattande än Lagnebros, och dessutom hade Räsänen en kontroll-

grupp på 144 personer som inte hade utsatts för någon separation. Grunden är därför solid, när Räsänen konstaterar att krigsbarnskapet inte blev någon livsavgörande faktor.

Det var bara sex procent av de 379 intervjuade krigsbarnen som kunde svenska när de för iväg; de flesta visste inte ens att det finns andra språk än finska i världen. Men nu, femtio år senare, kan inga betydande skillnader påvisas mellan krigsbarnsgruppen och kontrollgruppen, med undantag av att kontrollgruppen har bättre utbildning.

I stället är det faktiskt så att kontrollgruppen har mera hjärt- och blodkärlsjukdomar, och de konsumerar mera gratismedicin än krigsbarnsgruppen. Den psykiska hälsan är lika god eller dålig i båda grupperna, men de före detta krigsbarnen har lättare för att uttrycka sina känslor.

— Jag vill inte på något sätt undervärdera det svåra i en separation från föräldrarna, betonar Eila Räsänen. Men våld kan

vara en mycket mera traumatisk upplevelse.

— Visst är det hårt att behöva skiljas från sin mamma, men det kan vara ännu hårdare — ett trauma för livet — att tvingas leva bland bomber.

Professor i barnpsykiatri drar sig alltså inte för att öppet ställa frågor: Hur kan vi göra mera för Balkan-krigs barn? Hur kan vi få hit dem? Inte till barnhem, utan till kärleksfulla familjer — alldeles som Finlands 70 000 barn togs emot i kärleksfulla familjer i Sverige och Danmark för femtio år sedan.

Alla invändningar om kulturella skillnader viftar hon bort som sekundära, och återkommer till sin separationsteori: ett barn tar inte skada för livet av en separation som är uppenbart meningsfull, så som till och med ett barn förstår att det är nyttigt att bo på ett ställe där det inte viner av granater och där det finns mat att äta och mjölk att dricka.

Johanna Westman

Skriftliga källor:

Eila Räsänen: *Lapsuajan separaatiokokemuksen vaikutus aikuisiän psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin. Psykososiaalinen tutkimus sotilapsioperatiion myöhäisvaikutuksista, Kuopio universitets publikationer, Kuopio 1988.*

Lillemor Lagnebro: *Finska krigsbarn. Studier i socialt arbete vid Umeå universitet nr 19, Umeå 1994.*

□ Krigets våld kan, för ett litet barn, vara värre än att skiljas från sin mor, säger professor Eila Räsänen.

Etablissemangent tvekar om barnflyttning

■ Hbl har fått några kommentarer till de tankar Eila Räsänen här intill framkastar om att familjer i Finland kunde ta emot krigsbarn från bland annat Bosnien, på samma sätt som familjer i Sverige för femtio år sedan tog emot finländska krigsbarn.

Nytte Ekman håller med, och framhåller att föreningen Nada redan har en lista på intresserade familjer.

Men hjälp-etablissemangent ställer sig avvisande:

På Rädda Barnen representerar verksamhetsledare Mirja Winter-Heikkilä närmast den negativa synen på den finländska krigsbarnserfarenheten, och hon betonar att man inte riskfritt kan genomföra massflyttningar av barn utan anhöriga.

— Någon officiell ståndpunkt har Rädda

Barnen inte, säger Winter-Heikkilä. Men hittills har organisationens linje varit att barnen skall hjälpas där de är.

För närvarande har Rädda Barnen i Finland engagerat sig i ett projekt för att skaffa proteser till barn i före detta Jugoslavien som lemlästas av landminor.

Vid Rädda Barnen i Mariehamn konstaterar Marita Eriksson att saken har diskuterats på Åland och inom Sveriges Rädda Barnen, men att allt tyder på att det är bäst för ett barn att få vara tillsammans med sina föräldrar och syskon.

— Föräldralösa barn utan anhöriga måste kunna tas emot, menar Eriksson. Men då blir det fråga om adoption, och inte tillfällig separation.

Marita Eriksson ställer sig oförstående till en krigsbarnsoperation för Bosnien:

hon tycker det skulle vara som att "suga på en god karamell" en tid, och sedan skicka barnen tillbaka.

Flyktingarbetaren Auli Valle vid Finlands Röda Kors hänvisar för sin del till de rekommendationer som FN:s flyktingkommissariat UNHCR och Internationella Röda Korset gav i samband med diskussionen om lilla Irma från Sarajevo: flytta inte barn utan föräldrar långt bort från hemlandet; främmande miljö och språk är ett värre trauma.

— Vi har i stort sett varit överens med denna rekommendation, konstaterar Valle och avböjer att dess vidare kommentera Eila Räsänens separationsteori.

Nadas Nytte Ekman håller däremot med Räsänen om att den dominerande hållningen är dubbelmoralisk. Hon på-

minner om Nadas lista på etthundra familjer som är villiga att ta emot krigsbarn.

— Vår tanke är att man i så fall skall göra vad som är bäst för barnet, säger Ekman.

Antingen får barnet tillbaka hem när förhållandena det tillåter, eller också adopteras den finländska familjen barnet — om det visar sig att det inte längre finns någon familj där nere på Balkan som kan ta emot barnet.

— Vi har alltså en viss beredskap, för-säkras Ekman.

Och Kalle Augustsson har i ständigt uppdrag att på sina resor i Bosnien och Kroatien tala om saken med olika myndigheter. Tillsvidare har emellertid ingen velat ta Nadas beredskap i anspråk. (JW)